

SC_01 Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken.

1.1	De leerlingen ontwikkelen een gezonde levensstijl.°	
1.2	De leerlingen zijn bereid om te reageren op mogelijk verslavend gedrag.°	
1.3	De leerlingen vergelijken hun eigen gezondheidsgedrag met recente wetenschappelijke inzichten.	Analyseren
1.4	De leerlingen vergelijken hun eigen statische en dynamische lichaamshouding met recente wetenschappelijke inzichten inzake ergonomie.	Analyseren
1.5	De leerlingen passen technieken voor eerste hulp bij ongevallen en voor noodsituaties toe in een gesimuleerde leeromgeving.	Toepassen
1.6	De leerlingen onderscheiden oorzaken van verslavingen en gevolgen ervan voor personen en hun directe omgeving.	Begrijpen
1.7	De leerlingen analyseren aan de hand van concrete situaties verschillende weerbare reacties op handelingen die in strijd zijn met de seksuele gezondheid en integriteit.	Analyseren
1.8	De leerlingen analyseren aan de hand van concrete situaties seksuele en relationele integriteit.	Analyseren

Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken

1.9	De leerlingen aanvaarden winst en verlies in beweging en sport.°	
1.10	De leerlingen voeren, conform de bewegingsnorm en rekening houdend met hun evolutie op het vlak van fysieke capaciteiten, op een veilige wijze bewegingen en fysieke activiteiten uit in verschillende omgevingen met nadruk op plezier in beweging en sport.	Toepassen
1.11	De leerlingen passen principes en strategieën toe bij een brede waaier van sporten, bewegingsactiviteiten en spelvormen.	Toepassen
1.12	De leerlingen hanteren in verschillende rollen principes van verantwoord gedrag met nadruk op plezier in beweging en sport.	Toepassen

Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren

1.13	De leerlingen verplaatsen zich veilig in het verkeer bij schoolse activiteiten.	Toepassen
1.14	De leerlingen handelen veilig in een schoolse context.	Toepassen

Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.

1.15	De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.°	
1.16	De leerlingen zoeken hulp bij intra- en interpersoonlijke problemen.°	
1.17	De leerlingen geven feedback over hun eigen gedrag en dat van anderen bij een gebeurtenis aan de hand van aangereikte feedbacktechnieken.	Evalueren
1.18	De leerlingen geven aan waar ze hulp kunnen vinden in verband met emotieregulatie.	Begrijpen

SC_02 Competenties in het Nederlands

Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

2.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.°	
2.2	De leerlingen beleven plezier aan taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.°	
2.3	De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Analyseren
2.4	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Analyseren
2.5	De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Analyseren

2.6	De leerlingen beoordelen informatie in gesproken en geschreven teksten op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Evalueren
2.7	De leerlingen nemen notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Creëren
2.8	De leerlingen vatten een geschreven tekst schriftelijk samen in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Creëren
2.9	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.	Creëren
2.10	De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.	Creëren
2.11	De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	Creëren

Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

2.12	De leerlingen gebruiken het inzicht in de regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Toepassen
2.13	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.	Toepassen

Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

2.14	De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.°	
2.15	De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.	Begrijpen

Literatuur in het Nederlands beleven.

2.16	De leerlingen verwoorden hun gedachten, gevoelens en beleving bij het lezen, beluisteren en bekijken van literaire teksten.	Creëren
2.17	De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met behulp van narratieve, retorische, poëtische en theatrale structuren en technieken.	Analyseren
2.18	De leerlingen treden in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.	Analyseren

SC_03 Competenties in andere talen

Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.

3.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.°	
3.2	De leerlingen beleven plezier aan taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.°	
3.3	De leerlingen ontwikkelen durf om te communiceren.°	
3.4	De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.	Analyseren
3.5	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.	Analyseren
3.6	De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.	Analyseren
3.7	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.	Creëren
3.8	De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	Creëren

Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

3.9	De leerlingen gebruiken het inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van vreemde talen als taalsystemen ter ondersteuning van doelgerichte communicatie.	Toepassen
3.10	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen in functie van doelgerichte communicatie.	Toepassen

Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.

3.11	De leerlingen tonen interesse in culturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt.°	
------	---	--

- 3.12 De leerlingen illustreren bij het lezen en beluisteren van teksten aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken. Begrijpen

Literatuur in vreemde talen beleven.

- 3.13 De leerlingen staan open voor literaire teksten.°

SC_04 Digitale competentie en mediawijsheid

Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

- 4.1 De leerlingen tonen zelfvertrouwen bij het verkennen en gebruiken van digitale infrastructuur en toepassingen.°
- 4.2 De leerlingen gebruiken doelgericht en adequaat standaardfunctionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal inhoud te creëren, te delen en te beheren. Toepassen
- 4.3 De leerlingen gebruiken doelgericht en adequaat standaardfunctionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal te communiceren, samen te werken en te participeren aan initiatieven. Toepassen

Computationeel denken en handelen.

- 4.4 De leerlingen lichten toe hoe bouwstenen van digitale systemen zich tot elkaar verhouden en op elkaar inwerken. Begrijpen
- 4.5 De leerlingen ontwerpen algoritmen om problemen digitaal op te lossen. Creëren

Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.

- 4.6 De leerlingen leggen wederzijdse invloeden uit tussen enerzijds het individu en anderzijds media, digitale infrastructuur en digitale toepassingen. Begrijpen
- 4.7 De leerlingen passen regels van de digitale wereld toe. Toepassen
- 4.8 De leerlingen evalueren mogelijkheden en risico's van hun mediagedrag en dat van anderen. Evalueren

SC_05 Sociaal-relatieve competenties

Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.

- 5.1 De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.°
- 5.2 De leerlingen houden in interacties rekening met de opvattingen, de fysieke en mentale grenzen en de emoties van anderen.°
- 5.3 De leerlingen gaan om met verschillen in de emotionele beleving van fysieke en mentale grenzen tijdens interacties tussen personen. °
- 5.4 De leerlingen reageren respectvol tegen pest- en uitsluitingsgedrag. °
- 5.5 De leerlingen zijn sociaal vaardig in informele en formele relaties. °
- 5.6 De leerlingen dragen tijdens groepsactiviteiten actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. °

SC_06 Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

- 6.1 De leerlingen rekenen met reële getallen. Toepassen

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.

- 6.2 De leerlingen analyseren de onderlinge ligging van rechten en vlakken in ruimtelijke situaties. Analyseren
- 6.3 De leerlingen analyse gelijkvormigheid van vlakke en ruimtelijke figuren. Analyseren
- 6.4 De leerlingen passen geschikte meetkundige concepten en eigenschappen van vlakke figuren toe om vlakke en ruimtelijke problemen op te lossen:
- Gelijkvormigheidskenmerken van driehoeken
- De stelling van Thales
- De stelling van Pythagoras
- Goniometrische getallen in een rechthoekige driehoek
- Bijzondere lijnen in driehoeken
- 6.5 De leerlingen tekenen in het vlak de som en het verschil van vectoren en de vermenigvuldiging van een vector met een reëel getal. Toepassen

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.

- 6.6 De leerlingen drukken bij een formule één variabele uit in functie van de andere. Toepassen

6.7	De leerlingen lossen eerstegraadsvergelijkingen en -ongelijkheden in één onbekende algebraïsch op in de verzameling van de reële getallen.	Toepassen
6.8	De leerlingen lossen tweedegraadsvergelijkingen in één onbekende algebraïsch op in de verzameling van de reële getallen.	Toepassen
6.9	De leerlingen leggen het verband tussen verschillende representaties van een functie, met name tussen verwoording, tabel, grafiek en voorschrift.	Begrijpen
6.10	De leerlingen bepalen het voorschrift, een grafiek, een tabel en een verwoording van een eerstegraadsfunctie als één van de andere representaties gegeven is.	Analyseren
6.11	De leerlingen bepalen het voorschrift of een grafiek van een tweedegraadsfunctie als de andere representatie gegeven is.	Analyseren
6.12	De leerlingen gebruiken transformaties van de vorm $f(x)+k$, $f(x-k)$ en $k \cdot f(x)$ met $k \in \mathbb{R}_0$ om een grafiek van een tweedegraadsfunctie op te bouwen uit de grafiek van $f(x) = x^2$.	Toepassen
6.13	De leerlingen onderzoeken de kenmerken van $f(x) = c/x$ ($c \in \mathbb{R}_0$), eerste- en tweedegraadsfuncties.	Analyseren
6.14	De leerlingen lossen een stelsel van twee eerstegraadsvergelijkingen met twee onbekenden algebraïsch op.	Toepassen
6.15	De leerlingen lossen vergelijkingen, ongelijkheden en stelsels grafisch op.	Analyseren
6.16	De leerlingen lossen telproblemen op met behulp van boomdiagrammen en venndiagrammen.	Analyseren
6.17	De leerlingen gebruiken grafen om problemen op te lossen.	Toepassen

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

6.18	De leerlingen onderzoeken de verdeling van één grootheid in een dataset in functie van de probleemstelling of onderzoeksvraag die aanleiding gaf tot de dataverzameling.	Analyseren
6.19	De leerlingen onderzoeken het verband tussen twee numerieke grootheden in een dataset met behulp van een spreidingsdiagram.	Analyseren

Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.

6.20	De leerlingen bepalen de waarheidswaarde van logische uitspraken.	Toepassen
6.21	De leerlingen beargumenteren wiskundige redeneringen en uitspraken.	Evalueren

Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.

6.22	De leerlingen lossen problemen op door te mathematiseren en demathematiseren en door gebruik te maken van heuristieken.	Analyseren
------	---	------------

Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.

6.23	De leerlingen onderzoeken stoffen in het dagelijkse leven aan de hand van stoffeigenschappen en scheidingstechnieken.	Analyseren
6.24	De leerlingen gebruiken een atoommodel om de structuur van atomen en ionen te beschrijven.	Toepassen
6.25	De leerlingen gebruiken het PSE om eigenschappen van atomen en ionen af te leiden.	Toepassen
6.26	De leerlingen stellen chemische formules op voor enkelvoudige en samengestelde anorganische stoffen met behulp van het PSE.	Toepassen
6.27	De leerlingen classificeren stoffen zowel op basis van een gegeven chemische formule als op basis van een naam.	Begrijpen
6.28	De leerlingen brengen organische en anorganische stoffen in verband met toepassingen en biologische en chemische processen in het dagelijks leven.	Begrijpen

Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.

6.29	De leerlingen balanceren gegeven eenvoudige anorganische chemische reacties door gebruik te maken van de wet van behoud van massa.	Toepassen
6.30	De leerlingen stellen een reactievergelijking van een eenvoudige anorganische reactie op.	Toepassen
6.31	De leerlingen leggen een verband tussen de zuurtegraad van een oplossing en de protonen- en hydroxideconcentraties.	Begrijpen
6.32	De leerlingen leggen het verband tussen mol, molaire massa en molaire concentratie aan de hand van eenvoudige stoichiometrische berekeningen.	Analyseren
6.33	De leerlingen analyseren rechte bewegingen door het verband te leggen tussen positie, tijdstip, snelheid en versnelling.	Analyseren
6.34	De leerlingen gebruiken de concepten kracht en veld om interacties tussen systemen te beschrijven.	Toepassen

6.35	De leerlingen gebruiken het concept druk bij vaste stoffen, gassen en vloeistoffen kwalitatief en kwantitatief om fenomenen en toepassingen ervan te verklaren.	Toepassen
6.36	De leerlingen gebruiken de wet van behoud van energie kwalitatief en kwantitatief om energieomzettingen, rendement en vermogen in systemen te beschrijven.	Toepassen
6.37	De leerlingen verklaren het energietransport bij faseovergangen en bij temperatuursveranderingen van stoffen kwalitatief aan de hand van het deeltjesmodel.	Begrijpen
6.38	De leerlingen leiden bij een chemische reactie de energie-uitwisseling met de omgeving af aan de hand van waarnemingen en voorbeeldreacties in authentieke contexten.	Begrijpen
6.39	De leerlingen verklaren de principes van oplossen en elektrische geleiding met behulp van een gegeven chemische structuur.	Begrijpen
6.40	De leerlingen beschrijven eenvoudige elektrische stroomkringen aan de hand van de concepten elektrische stroomsterkte, spanning, weerstand, geleidbaarheid, vermogen, energie en de verbanden ertussen.	Begrijpen

Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.

6.41	De leerlingen leggen het begrip homeostase uit aan de hand van de waterhuishouding in planten.	Begrijpen
6.42	De leerlingen leggen uit hoe de coördinatie tussen een prikkel en de reactie op die prikkel gebeurt en bijdraagt tot het functioneren van plant en dier.	Begrijpen
6.43	De leerlingen bespreken bij de mens de bevruchting en factoren die de ontwikkeling van embryo en foetus beïnvloeden.	Begrijpen
6.44	De leerlingen situeren organismen in het driedomeinensysteem.	Begrijpen
6.45	De leerlingen analyseren het gedrag van en interacties tussen organismen van dezelfde soort en verschillende soorten om het overleven van organismen te verklaren.	Analyseren
6.46	De leerlingen analyseren materie- en energiestromen in een ecosysteem.	Analyseren

Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.

6.47	De leerlingen gebruiken met de nodige nauwkeurigheid meetinstrumenten en hulpmiddelen om te observeren, te meten, te experimenteren en te onderzoeken in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM-contexten.	Toepassen
6.48	De leerlingen werken op een veilige en duurzame manier met materialen, chemische stoffen en technische en biologische systemen.	Toepassen
6.49	De leerlingen gebruiken op een gepaste manier meetwaarden, grootheden en eenheden in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM-contexten.	Toepassen
6.50	De leerlingen onderzoeken verbanden tussen grootheden op kwantitatieve wijze.	Analyseren
6.51	De leerlingen gebruiken verhoudingen van en evenredigheden tussen massa's, volumes en stofhoeveelheden om dichtheden, molaire grootheden en concentraties te beschrijven.	Toepassen
6.52	De leerlingen ontwikkelen natuurwetenschappelijke, technologische, en wiskundige modellen in disciplinespecifieke en STEM-contexten om te visualiseren, te onderzoeken, op te lossen en te verklaren.	Creëren
6.53	De leerlingen passen een wetenschappelijke methode toe om kennis te ontwikkelen en om vragen te beantwoorden.	Analyseren
6.54	De leerlingen analyseren natuurlijke en technische systemen aan de hand van verschillende STEM-concepten.	Analyseren
6.55	De leerlingen ontwerpen een oplossing voor een probleem door concepten en praktijken uit verschillende STEM-disciplines geïntegreerd aan te wenden.	Creëren
6.56	De leerlingen beargumenteren vanuit verschillende invalshoeken keuzes bij het ontwerp en het gebruik van technische systemen en andere STEM-oplossingen.	Evaluëren
6.57	De leerlingen onderzoeken aan de hand van concrete maatschappelijke uitdagingen de wisselwerking tussen STEM-disciplines onderling en tussen STEM-disciplines met de maatschappij.	Analyseren

SC_07 Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.

7.1	De leerlingen lichten toe hoe persoonlijke identiteiten zich verhouden tot verschillende groepsidentiteiten.	Begrijpen
-----	--	-----------

Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.

7.2	De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.°	
7.3	De leerlingen hanteren strategieën om respectvol en constructief om te gaan met individuen en groepen in een diverse samenleving.	Toepassen

7.4	De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om met vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk om te gaan.	Toepassen
7.5	De leerlingen onderscheiden de voordelen en de uitdagingen verbonden aan samenleven en samenwerken in diversiteit.	Analyseren
7.6	De leerlingen illustreren met historische en actuele voorbeelden vormen van onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme.	Begrijpen

Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

7.7	De leerlingen zijn bereid om in dialoog hun mening te ontwikkelen en bij te sturen. ^o	
7.8	De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om op een geïnformeerde wijze in dialoog te gaan over maatschappelijke uitdagingen.	Toepassen

Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.

7.9	De leerlingen zijn bereid om zich te engageren in de samenleving. ^o	
7.10	De leerlingen illustreren hoe men zich individueel en als groepslid kan engageren en actie ondernemen bij lokale, regionale, nationale of mondiale kwesties.	Begrijpen
7.11	De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om vormen van inspraak, participatie en besluitvorming toe te passen, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen.	Toepassen

De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

7.12	De leerlingen handelen met het oog op duurzame ontwikkeling. ^o	
7.13	De leerlingen lichten de betekenis en het belang van duurzame ontwikkeling toe	Begrijpen
7.14	De leerlingen illustreren hoe systeemdenken kan worden toegepast op duurzaamheidskwesties.	Begrijpen

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden

7.15	De leerlingen illustreren aan de hand van actuele gebeurtenissen hoe democratische besluitvorming werkt op verschillende bestuursniveaus.	Begrijpen

Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

7.16	De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid. ^o	
7.17	De leerlingen appreciëren de democratische principes en het samenleven in een democratie. ^o	
7.18	De leerlingen onderzoeken concrete situaties met betrekking tot mensenrechten.	Analyseren
7.19	De leerlingen onderscheiden principes en uitgangspunten van de democratische rechtsstaat.	Begrijpen
7.20	De leerlingen illustreren sociale rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid aan de hand van concrete voorbeelden.	Begrijpen
7.21	De leerlingen lichten het belang van rechtsregels en rechtsspraak toe voor de samenleving.	Begrijpen

SC_08 Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.

8.1	De leerlingen onderbouwen een historisch referentiekader door gebruik te maken van structuurbegrippen, scharnierpunten en kenmerken van een periode.	Begrijpen
8.2	De leerlingen onderscheiden voor de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd kenmerken van westerse en niet-westerse samenlevingen, gelijkenissen en verschillen in kenmerken tussen samenlevingen, gelijkenissen en verschillen in kenmerken van samenlevingen uit vorige periodes, evenals kenmerken van interculturele contacten.	Analyseren
8.3	De leerlingen vergelijken de courante westerse periodisering met andere periodisering in tijd en ruimte.	Analyseren

Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.

8.4	De leerlingen evalueren de presentatie, de context, de betrouwbaarheid, de representativiteit en de bruikbaarheid van historische bronnen in het licht van een historische vraag.	Evalueren
8.5	De leerlingen onderscheiden informatie in historische bronnen met inbegrip van gelijkenissen en verschillen hierin tussen historische bronnen, in het licht van een historische vraag en rekening houdend met reflectie over die bronnen.	Analyseren

Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.

8.6	De leerlingen vullen op beargumenteerde wijze historische beeldvorming aan vanuit een historische vraag en aan de hand van historische bronnen.	Evalueren
8.7	De leerlingen beoordelen historische beeldvorming met behulp van dimensies van het referentiekader en aan de hand van historische redeneerwijzen.	Evalueren

Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.

8.8	De leerlingen analyseren binnen een gegeven probleemstelling de invloed van hun eigen standplaatsgebondenheid en die van anderen op historische beeldvorming.	Analyseren
8.9	De leerlingen verklaren collectieve herinnering van historische fenomenen.	Begrijpen
8.10	De leerlingen analyseren betekenissen die vandaag gegeven worden aan historische fenomenen uit de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd.	Analyseren

SC_09 Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.

9.1	De leerlingen situeren personen, plaatsen, patronen en processen op relevante ruimtelijke schaalniveaus.	Toepassen

Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.

9.2	De leerlingen illustreren hoe personen betekenis geven aan plaatsen.	Begrijpen

Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.

9.3	De leerlingen onderzoeken demografische processen op verschillende ruimtelijke schaalniveaus.	Analyseren
9.4	De leerlingen onderzoeken economische processen op verschillende ruimtelijke schaalniveaus.	Analyseren
9.5	De leerlingen reflecteren over ruimtelijke gevolgen van demografische en economische processen op verschillende ruimtelijke schaalniveaus.	Evalueren
9.6	De leerlingen analyseren oorzaken en gevolgen van het versterkt broeikaseffect.	Analyseren

Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.

9.7	De leerlingen gebruiken terreintechnieken en geografische hulpbronnen om ruimtelijke processen en de gevolgen ervan te onderzoeken.	Toepassen
9.8	De leerlingen gebruiken GIS-viewers om ruimtelijke patronen en processen en de gevolgen ervan te onderzoeken.	Toepassen

SC_11 Economische en financiële competenties

Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

11.1	De leerlingen onderzoeken elementen van het arbeidsrecht aan de hand van een concrete arbeidsovereenkomst.	Analyseren
11.2	De leerlingen analyseren de totale kost van aankopen inclusief eenmalige kosten, terugkerende kosten en financieringskosten.	Analyseren
11.3	De leerlingen maken budgettaire keuzes bij aankopen in functie van een persoonlijk budget en rekening houdend met een gezinsbudget.	Evalueren
11.4	De leerlingen analyseren een schadegeval in functie van een schadeaangifte bij de verzekeringsmaatschappij.	Analyseren

De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

11.5	De leerlingen verklaren de impact van actuele ontwikkelingen op beslissingen van ondernemingen en organisaties.	Begrijpen

Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.

11.6	De leerlingen verklaren de invloed van de markt en van overheidsbeslissingen op de prijsvorming van courante consumptiegoederen.	Begrijpen

SC_13 Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeembdenken, informatieverwerking en samenwerken

Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.

13.1	De leerlingen beoordelen zowel het belang van specifieke leerdomeinen voor zichzelf als lerende als de relatie tussen hun competenties en de vereiste competenties van leerdomeinen.	Evalueren
13.2	De leerlingen reflecteren over de impact van hun leeropvattingen en leerstrategieën en die van anderen met betrekking tot leerdomeinen in functie van mogelijke bijsturing.	Evalueren

Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheeren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.

13.3	De leerlingen zetten een geschikte zoekstrategie in bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen om een informatievraag te beantwoorden.	Analyseren
13.4	De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden.	Toepassen
13.5	De leerlingen beoordelen digitale en niet-digitale bronnen en informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in functie van een informatievraag en aan de hand van criteria.	Evalueren
13.6	De leerlingen verwerken digitale en niet-digitale informatie uit verschillende bronnen op een strategische manier tot een samenhangend en bruikbaar geheel.	Creëren
13.7	De leerlingen zetten studievaardigheden strategisch in om zich leerinhouden eigen te maken.	Evalueren
13.8	De leerlingen maken een eenvoudige bibliografie op.	Toepassen
13.9	De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een zelf gekozen digitale en een niet-digitale presentatievorm.	Toepassen
13.10	De leerlingen beheeren zelf op structurele wijze informatie digitaal en niet-digitaal.	Toepassen

Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.

13.11	De leerlingen formuleren, na analyse van een aangereikt probleem, een onderzoeksvraag en een hypothese.	Creëren
13.12	De leerlingen voeren een onderzoekstechniek uit om digitale en niet-digitale gegevens te verwerven in functie van een onderzoeksvraag.	Toepassen
13.13	De leerlingen voeren een zelfgekozen en geschikte oplossingsstrategie uit in functie van een onderzoek of een probleem.	Evalueren
13.14	De leerlingen formuleren een conclusie bij een onderzoeksvraag en een antwoord op een hypothese op basis van eigen onderzoeksresultaten.	Creëren

Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.

13.15	De leerlingen beoordelen hun leerproces en hun leerresultaat op afgesproken momenten.	Evalueren
13.16	De leerlingen analyseren sterktes en zwaktes van hun leerresultaat en leerproces in functie van hun leerloopbaan.	Analyseren
13.17	De leerlingen reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat aan de hand van strategieën.	Evalueren

Samen het leerproces vormgeven.

13.18	De leerlingen versterken hun vaardigheden van samen leren in functie van gedeelde leerdoelen. °	

Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.

13.19	De leerlingen gebruiken schooltaal en domeinspecifieke taal in functie van hun leerproces.	Toepassen

SC_15 Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

Opportunities zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.

15.1	De leerlingen genereren ideeën voor een uitdaging door exploratie van zelfgekozen technieken en methodieken.	Creëren

De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.

15.2	De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met zelf geselecteerde criteria.	Analyseren
15.3	De leerlingen ontwikkelen één of meerdere doelstellingen voor het omzetten van ideeën in acties.	Creëren
15.4	De leerlingen maken efficiënte en bewuste keuzes met betrekking tot tijd en hulpmiddelen bij het stapsgewijs uitwerken van een zelfgekozen idee om één of meerdere zelfbepaalde doelstellingen te	Evalueren

(Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.

15.5	De leerlingen maken onderbouwde en duurzame keuzes aan de hand van zelfbepaalde criteria en aangereikte strategieën rekening houdend met de gevolgen van hun keuzes op korte en lange termijn.	Evalueren
15.6	De leerlingen onderzoeken het studie- of loopbaanaanbod rekening houdend met hun talenten en interesses in functie van een gefundeerde studiekeuze.	Analyseren

SC_16 Cultureel bewustzijn en culturele expressie

Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.

16.1	De leerlingen tonen interesse voor elkaars kunst- en cultuuruitingen.°	
16.2	De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe.	Begrijpen
16.3	De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.	Begrijpen
16.4	De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.	Analyseren

Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.

16.5	De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.	Analyseren
16.6	De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.	Evalueren

Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.

16.7	De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.	Creëren